Smultronfingerört – en art som håller ställningarna

Kerstin Svensson

Fig. 1. Smultronfingerört i vacker blom. Foto: Åke Svensson.

Rubriken blir densamma 2024 som 2012 då Åke Svensson och Charlotte Wigermo utförligt skrev om smultronfingerört *Potentills sterilis* i *Svensk Botanisk Tidskrift*. I artikeln beskrivs detaljerat om arten och dess utbredning, förväxlingsarter och resultatet av inventeringen 2011. Den nu aktuella artikeln är en uppföljande jämförelse av en senare inventering (2023–2024) av smultronfingerört.

Berättelsen om hur växten upptäcktes i Sverige är rolig att ta del av. När tre skolynglingar tidig vår 1879 samlade växter till sitt herbarium i trakten av Svarte anade de inte vilket fynd de gjorde i tron att de hittat backsmultron. De rörde sig utmed den nyanlagda järnvägen, ”Grevebanan” (1876), halvvägs mellan Ystad och Marsvinsholm. Beläggen de pressade blev granskade av lektor L. J. Wahlstedt i Kristianstad på hösten 1880. Han fann att det inte var backsmultron ynglingarna hade insamlat utan smultronfingerört, vilket uppmärksammades som det första fyndet i Sverige.

Fanns den ”nya” växten på fler platser i trakten? Professor Areschoug i Lund uppmanade kandidat Hjalmar Nilsson att besöka området och leta 1881. Han fann smultronfingerört på östra sidan av Svarteån norr om järnvägen. Floraväktare följer i dag honom i spåren och rapporterar.

Ur Areschougs flora 1881, andra upplagan:

> Förek. i stor mängd på jernvägsbanken ungefär en half mil vester om Ystad mellan denna stad och Marsvinsholms station (Skolyngl. O. Ingvarsson) samt på gräslika sluttningar utmed *Svarte å* nära järnvägen (Kand. Hj. Nilsson), troligen på flera andra ställen, ehuru förväxlad med *Fragaria*.

Föga anade väl den ene av skolynglingarna (Otto Ingvarsson) att han skulle bli omnämnd som den förste som hittade den sällsynta arten smultronfingerört i Sverige.

Åren efter första fyndet gjordes flera fynd i Ystadtrakten. Den hittades även vid Stenshuvud 1884. I det området har växten idag sina flesta lokaler.

Smultronfingerört, *Potentilla sterilis*

Beskrivning. Smultronfingerört är en hårig, flerårig ört som bildar krypande rotslående skott och som bara blir upp till en decimeter hög. Bladen är trefingrade med grovtandade småblad och påminner mycket om smultronblad, de är grågröna på ovansidan och vithåriga undertill. Smultronfingerört blommar i april-maj med ganska små vita blommor som sitter ensamma. Kronbladen är grunt urnupna och ungefär lika långa som fodret. Ståndarsträngarna är kala. Frukterna, de små nötterna, sitter samlade på det torra, ej uppsvällda, blomfästet.

Smultronfingerört liknar späd fingerört (*P. micrantha*), men den senare har fler bladtänder, saknar utlöpare, samt har ståndarsträngar som är håriga nedtill. De två arterna smultron (*Fragaria vesca*) och backsmultron (*F. viridis*), har grönare blad, större blommor och en blomaxel som med tiden blir köttig och röd.

Utbredning. Smultronfingerört är mycket sällsynt och förekommer endast i Skåne. Den växer på näringsrik jord i backar, ängsmark, skogsbryn. Första fynduppgift är från Skåne och publicerades av N. Hjalmar Nilson i *Botaniska Notiser* år 1881 (Nordstedt 1920).

Etymologi. Artnamnet sterilis är latinets ord för steril och syftar på att arten, trots likheten med arterna i släktet smultron (Fragaria), inte bildar en köttig röd skenfrukt.

Ur: Anderberg, A. & Anderberg, A.- L., 2007. *Den virtuella floran*.

Förmodligen har växten funnits länge i Sverige innan den blev uppmärksammad i slutet av 1800-talet. Man kan spekulera om hur den kom hit från början. Under 1600-talet trafikerade handelsfartygen över Östersjön och lade till i enkla hamnar utmed Skånes södra kust med olika innehåll i lasten. Kanske slank frön eller plantor av den söta lilla växten med söder ifrån och hittade sin plats i beteshagen utmed Svarteån med dess mölla?

Det är svårare att föreställa sig hur den kan ha hamnat i Stenshuvudsområdet i östra delen av Skåne. Nutida förekomster nära kyrkor, slott eller i parker tyder på att den kan vara införd där som prydnadsväxt.

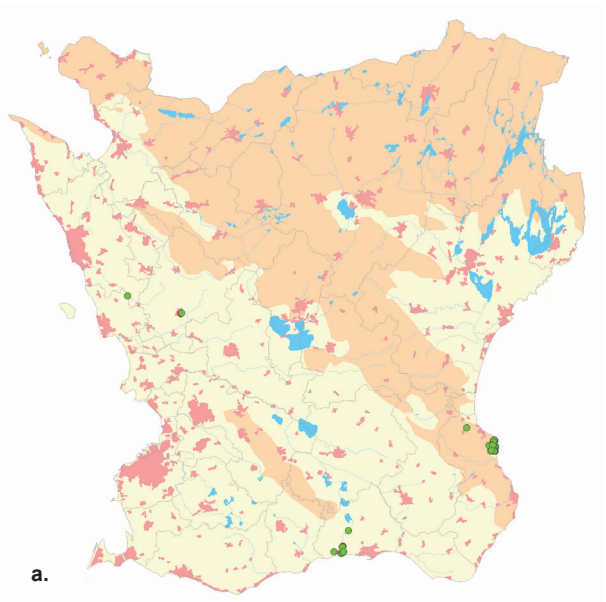
Den smultronlika växten som saknar de röda smultronen har under århundradenas lopp placerats i olika släkten och fått olika latinska och svenska namn av botanister. Carl von Linné gav den namnet *Fragaria sterilis* i Species Plantarum (1753) med tanke på frånvaron av smakliga smultron, men ändå likheten med arter i *Fragaria*-släktet. Efter att benämnts *Potentilla fragariastrum*, smultronlik fingerblomma (Nilsson 1881), så är det *Potentilla sterilis*, smultronfingerört, som gäller numera i floran.

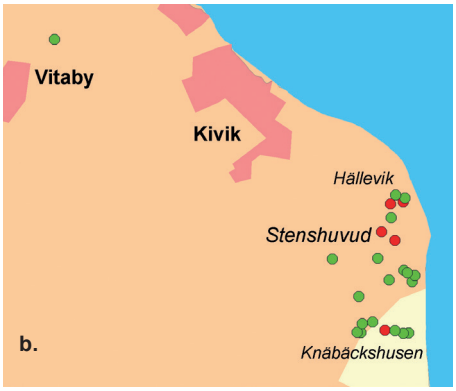
Smultronfingerört är perenn, fridlyst och rödlistad (VU) i Sverige. I Norden förekommer den på de danska öarna, inklusive Bornholm, samt i Skånes södra och östra delar. Det är en väst- och centraleuropeisk art, som har sin nordligaste utpost i Skåne.

Fig. 2 & 3. Smultronfingerört vid Skönadal vid Svarte I Ystads kommun. Foto: Kerstin Svensson.

Kartor 1a, 1b & 1c. Smultronfingerört efter 1989.
a. i Skåne. b. i östra Skåne. c. i södra Skåne.
● = återfunnen 2023–2024
● = inte återfunnen 2023–2024

Resultat av inventeringar

Förekomsterna i Skåne har inventerats 1994 (26 lokaler) och 2011 (33 lokaler). Dessa lokaler har följts upp i en inventering 2023–2024 som omfattar 35 lokaler. (Tabell 1)

Förekomsterna i Skåne kan delas in i de tre områdena väster, öster och söder.

Västra området.

Här har tre lokaler rapporterats, varav två i Svalöv som ligger nära varandra.

Förekomsten vid Ottarps kyrka (Härslövs socken) är sannolikt införd. Den är ökande i litet antal. Området behöver viss gallring av hagtorn. Beståndet består troligen av några kloner med många plantor som avläggare genom den täta revbildningen, som täcker 150 dm^2 och blommar fint.

Smultronfingerört är känd från Svalövs socken sedan 1928. Den ena av förekomsterna har rapporterats som ej återfunnen 2019. Den andra rapporteras ny med 1050 plantor. Smultronfingerörten är sannolikt även här införd och växer nära Svalöv AB:s huvudbyggnad i Hjalmar Nilssons park. Parken har namn efter den man som i unga år letade efter smultronfingerört i Svarteåns dalgång och som senare blev föreståndare för Sveriges Utsädesförening i Svalöv. Är det slump att växten kommit dit och trivs där? Beskuggning av träd och täta svalörtsbestånd glesar ut plantorna på en del av lokalen.

Östra området

Lokalen vid Vitaby kyrka (Vitaby socken) avviker geografiskt från de övriga. På gräsmarken utanför kyrkogården har smultronfingerörten funnit sin plats och är den oförändrat trogen med ett tiotal plantor genom åren (första gången rapporterad 1965).

Resten av lokalerna (23 stycken, flertalet i Södra Mellby socken) är koncentrerade till området i och kring nationalparken Stenshuvud. Dessa floraväktarlokaler kan delas in i

Tabell 1. Lokaler för smultronfingerört i Skåne 1994 och senare. (ej åf = ej återfunnen)

	Lokalnamn	Ost	Nord	Kommun	1994	2011-2012	2023-2024
1	Ottarps kyrka, 350 m SV	1319330	6205303	Landskrona	50	7	150 dm^2
2	Vitaby kyrka,75 m SV	1397023	6175046	Simrishamn	50	6	11
3	Knäbäckshusens kapell, 600 m NNV	1403479	6169697	Simrishamn	100	62	36
4	Skogsdala, 600 m NO	1403050	6169750	Simrishamn	130	ej åf	ej åf
5	Skogsdala, 350 m NNO	1402633	6169865	Simrishamn	130	326	1601
6	Café Annorlunda, 600 m SV	1402572	6170364	Simrishamn	75	366	50
7	Stenshuvud P-plats, 300 m O	1403543	6170634	Simrishamn	130	185	43
8	Stenshuvud Café Annorlunda, 200 m SO	1403122	6170664	Simrishamn	130	511	200
9	Stenshuvud Café Annorlunda, 500 m O	1403456	6170794	Simrishamn	noterad	485	186
10	Stenshuvud, Café Annorlunda, 100 m N.	1402918	6171062	Simrishamn	75	1266	1000
11	Gladelund, 600 m N	1402087	6171048	Simrishamn	75	277	94
12	Stenshuvud, 450 m SV toppen	1403229	6171384	Simrishamn	75	11	ej åf
13	Stenshuvud, 600 m O toppen	1402986	6171540	Simrishamn	75	28	ej åf
14	Hällevik, 700 m SSV	1403161	6171801	Simrishamn	8	97	619
15	Hällevik, 450 m SV	1403150	6172050	Simrishamn	75	ej åf	ej åf
16	Hällevik, 350 m SSV	1403378	6172087	Simrishamn	7	25	ej åf
17	Hällevik, 250 m SV	1403410	6172159	Simrishamn	75	159	94
18	Hällevik, gården	1403241	6172214	Simrishamn		60	229
19	Stenshuvud, Café Annorlunda, 400 m O	1403391	6170841	Simrishamn		36	79
20	Knäbäckshusens kapell, 700 m NNV	1403391	6169695	Simrishamn	noterad	96	277
21	Knäbäckshusens kapell, 800 m NV	1403230	6169744	Simrishamn		349	811
22	Skogsdala, 200 m N	1402543	6169712	Simrishamn	noterad	861	1085
23	Skogsdala, 250 m NNO	1402610	6169705	Simrishamn		296	431
24	Skogsdala, 450 m NNO	1402820	6169898	Simrishamn		47	22
25	Stenshuvud	1403590	6170743	Simrishamn			54
26	Svalöv AB:s huvudbyggnad, S.	1331544	6201194	Svalöv	100	200	ej åf
27	Svalöva AB:s huvudbyggnad, N.	1331741	6201338	Svalöv			1050
28	Grönahill, 300 m NO	1369881	6151480	Ystad	noterad	180	64
29	Skönadal, 1,1 km NNV	1368631	6147914	Ystad	100	65	ej åf
30	Sköndal, 1,0 km NNV	1368540	6147710	Ystad	100	2309	173
31	Skönadal, 700 m SV. O om Svartån.	1368241	6146253	Ystad		11	10
32	Skönadal, 350 m SSV. O om Svartån	1368567	6146394	Ystad	100	161	125
33	Skönadal, 200 m S.O om Svartån.	1368735	6146549	Ystad	noterad	24	33
34	Skönadal, 100 m S. O om Svartån.	1368776	6146667	Ystad	100	236	1100
35	Krutboden, 500 m NNV	1366574	6146588	Ystad	35	104	11

tre områden: Hällevik, Stenshuvud/Café Annorlunda och Knäbäckshusen.

I Hälleviksområdet floraväktas 5 lokaler. På två av dessa har örten inte kunnat återfinnas, vilket tyvärr är en ökning med en lokal sedan 2011. Av de övriga tre förekomsterna är två ökande och en minskande.

I området kring Stenshuvud/Café Annorlunda (10 lokaler) har växten inte återfunnits på 2 lokaler, ökat på 2 och minskat på 6. Tendensen i området i och kring Stenshuvuds nationalpark är minskande. Igenväxning och otillräcklig hävd kan förklara den negativa trenden.

I trakten av Knäbäckshusen (8 lokaler) har växten inte återfunnits på 1 lokal, ökat på 5 och minskat på 2. Här är tendensen positiv när det gäller antal lokaler som ökar.

Fig. 4. Smultronfingerört med sina grågröna blad och kronblad som inte når varandra. Foto: Åke Svensson.

Södra området

Lokalerna (8 st) är koncentrerade till området kring Svarteån, framför allt i dalgången söder om Skönadalsdammen.

Smultronfingeört har inte återfunnits på 1 lokal, är ökande på 2 och minskande på 4. Antalet plantor är oförändrat på 1 lokal. Tyvärr ses en negativ utveckling i det södra området.

Sammanfattning.

Antalet lokaler som arten inte återfunnits på har ökat till 7 st (2 st från 2011) medan 13 lokaler har en ökande tendens, 13 är minskande och 2 är oförändrade. (Tabell 2)

Hur har antalet rapporterade plantor förändrats?

Räknar man samman antalet plantor i 2011 års inventering blir summan ca 8 800. År 2024 blir summan ca 9 500, dvs. en ökning med ca 700 plantor med reservation för osäker/uppskattad räkning. Detta tyder på en ökning totalt av växtens förekomst i Skåne räknat i antalet plantor mellan år 2011 och 2024. Ökningen beror delvis på att två nya lokaler tillkommit 2024.

Trots att antalet inte återfunna lokaler ökat från 2 till 7 tyder antalet räknade plantor på att lokaler med ökande antal uppväger detta totalt sett för förekomsten i Skåne.

Smultronfingerört – en art som håller ställningarna i Skåne trots att den försvunnit på många lokaler.

Avslutning.

De ”gräslika” sluttningar i dalgången utmed Svarteå som kandidat Hjalmar Nilsson 1881 letade på är en svunnen idyll. År 2024 är dalgången starkt igenväxande p.g.a. uteblivet bete och svag hävd. Plantorna av smultronfingerört kämpar på under buskar, sly och jättelokor Ett reservat med anpassad skötsel i Svarteåns dalgång kan på sikt

Tabell 2. Förekomst och tendens för smultronfingerört 2024.

Skåne	Område	Ej återfunnen	Ökande	Minskande	Oförändrat	Antal
Väster	Svalöv	1	1			2
	Ottarp				1	1
Öster	Hällevik	2	2	1		5
	Stenshuvud	2	3	5		10
	Knäbäckshusen	1	5	2		8
	Vitaby				1	1
Söder	Skönabäck	1	2	5		8
Summa		**7**	**13**	**13**	**2**	**35**

Fig. 5. Smultronfingerört hotas av igenväxning i Svarteåns dalgång i Ystad. Foto: Kerstin Svensson.

skapa förutsättningar för att rädda arten kvar där.

Situationen är den samma på flera andra lokaler t.ex. i och kring Stenshuvuds nationalpark. Rapportkommentarer talar t.ex om uteblivet bete och björnbärssnår som breder ut sig.

I trakterna av Knäbäckshusen är situationen just nu den omvända. Här ses ett ökande antal plantor på flertalet floraväktarlokaler.

Landskapets ständiga förändring omskapar de förutsättningar som gällde och gäller för växter och djur. Ser vi värdet av att njuta av den söta lilla växten smultronfingerört i dess naturliga sammanhang, kan vi åstadkomma detta genom åtgärder i form av bättre hävd och bete.

Källor

1. Weimarck, H & Weimarck, G. 1985. *Atlas över Skånes flora*. Stockholm.
2. Nilsson, N. Hj. Potentilla Fragariastrum Ehrh., Inhemsk i Sverige. *Bot. Notiser 1881*: 82–86.
3. Areschoug, F. W. C. 1881. *Skånes flora. Andra uppl.* C. W. K. Gleerups förlag. Lund.
4. Gustavsson, L.-Å. 1979. Kärlväxtfloran i sju socknar i S Skåne. *Svensk Bot. Tidskr. 32*: 41–70.
5. Svensson, Å. & Olsson, K.-A. 1995. Smultronfingerört, Potentilla sterilis, i Skåne. *Lunds Botaniska Förenings medlemsblad 1995* (*1*): 13–18.
6. Svensson, Å & Wigermo, C. 2012. Smultronfingerört – en ovanlig ört som håller ställningarna. *Svensk Bot. Tidskr. 106*: 274–276.
7. Tyler, T. m. fl. (red.) 2007. *Floran i Skåne. Arterna och deras utbredning.* Lund.
8. SLU Artdatabanken 2024. Artfakta: smultronfingerört (Potentilla sterilis). >https://artfakta.se/taxa/1289< [2024-10-14]
9. Artportalen, SLU, >www.artportalen<.